

Notater til
kurs
i EndNote

Knut Hegna
Informatikkbiblioteket
Universitetet i Oslo

6. mars 2007

Innhold

1 Bibliografier og referanselister	3
2 EndNote	4
2.1 Bibliotek	4
2.2 Referanser	4
2.3 De viktigste referansetypene i EndNote	5
<i>journal article, book, book section, conference paper, thesis,</i> <i>report, web page</i>	5
2.4 Øvelse: bygge opp et EndNote-bibliotek	7
2.4.1 Skrive inn referanser	7
2.4.2 Eksportere fra databaser til EndNote	8
2.4.3 Søke i databaser fra EndNote og hente referanser . . .	11
2.5 Redigere, sortere og samle referanser	11
3 Øvelse: EndNote og Word	13
3.1 Hovedoppgavemal	13
3.2 Finne fram og sette inn siteringer i teksten	13
4 EndNote og BibTeX	15
4.1 EndNote/BibTeX eller bare BibTeX?	15
4.2 De viktigste referansetypene i BibTeX	15
<i>article, book, inBook, inCollection, inProceedings, mastersthesis,</i> <i>phdthesis, techReport, URL-er</i>	15
4.3 Før du eksporterer	16
4.4 Endre eksportfilter for BibTeX	17
4.5 Eksport fra EndNote i BibTeX-format	18
4.6 Øvelse: bygge opp en referanseliste med L ^A T _E X/BibTeX	19
Referanser	21

Forord

Dette notatet er for det meste anvisninger for utførelse av praktiske øvelser med referanser i EndNote. Det er skrevet for å lette gjennomgangen av øvelsene.

Det er i stor grad bygget på oppbygging av referanselista til artikkelen om *User interface* i Encyclopedia of computer science[12].

Skrivet må betraktes som en variasjon over temaer hentet fra [19] og [21].

1 Bibliografier og referanselister

Hva er en bibliografi?

Bibliografier er litteraturfortegnelser som er ment å dekke et område mer eller mindre fullstendig.

Det fins f.eks bibliografier som er ment å dekke et fagfelt ved å gi oversikt over (all) litteraturen som er publisert innen dette fagfeltet.

Innenfor informatikkfeltet fins det fagbibliografier for spesialfelt samlet på et nettsted. *The Collection of Computer Science Bibliographies*[1] har bibliografier for følgende informatikk-kategorier:

- Artificial Intelligence
- Compiler Technology, Programming Languages and Type Theory
- Database Research
- Distributed Systems, Networking and Telecommunications
- Computer Graphics and Vision
- Logic Programming
- (Computational) Mathematics
- Neural Networks
- Object-Oriented Programming and Systems
- Operating Systems
- Parallel Processing
- Software Engineering and Formal Methods
- Theory/Foundations of Computer Science
- Typesetting

Tilsammen nærmere 1 000 000 poster.

Nasjonalbibliografier er en annen type bibliografi. De dekker vanligvis alt som utgis innen et land (f.eks Norsk bokfortegnelse). Disse lages vanligvis av nasjonalbibliotekene.

Det fins også *personbibliografier*, f.eks. ble det nylig publisert en bibliografi over Arne Næss' skrifter.

Bibliografier kan nøye seg med å gi et utvalg av bibliografiske opplysninger om hvert enkelt dokument, eller de kan være *annoterte*, dvs at de gir en form for omtale av dokumentene.

Hvorfor referere, hva er en referanseliste?

Man kan selvfølgelig ha en bibliografi i sin masteroppgave, men det er viktigere å ha en referanseliste. Det vil si en liste over hvilke andre vitenskaplige resultater man bygger på og/eller viderefører.

Ingen masteroppgave kan leveres uten en referanseliste. Det er en viktig faktor i bedømmelsen av oppgaven at forfatteren viser at han kjenner til forskningen på feltet som omtales og at han ikke forsøker å gi inntrykk av at resultater er hans egne som egentlig tilhører en annen (plagiat).

Derfor må viktige resultater som oppgaven bygger på, dokumenteres, eller refereres. Dersom man tar tekster fra et annet dokument, må dette også tydeliggjøres ved referanser til kilden. Viss det ikke gjøres, blir det å betrakte som juks. Det har med intellektuell redelighet å gjøre. Dersom du gjengir en definisjon av et begrep er det også viktig å vise til kilde.

Alle skrifter som nevnes i oppgaven skal være med i referanselista.

Men hvor lang skal man gå i å referere? Skal hver påstand belegges med referanse til når og av hvem den først ble framsatt? Her er praksis forskjellig fra fag til fag. Noen belegger nesten alt, til og med det som må betraktes som allmenne sannheter som at planetene beveger seg i en bane rundt sola[2].

Andre nøyer seg med å referere til det som angår oppgavens problemstilling og -behandling. Det går ikke an å gi noen nøyaktige anvisninger.

Viktigheten av korrekte og detaljerte referanser.

Hensikten med referanselista er at grunnlaget for forskningsarbeidet ditt skal kunne bedømmes korrekt. Da må man gi den som skal bedømme rimelige vilkår ved å gi såpass detaljerte og korrekte opplysninger at kilden eller det referte materialet er enkelt å finne tilbake til.

Dette kurset handler om å lage en akseptabel referanseliste ved hjelp av verktøyene EndNote og BibTeX.

2 EndNote

2.1 Bibliotek

I EndNote kan man samle referanser i ulike *bibliotek* (library) laget for forskjellige formål (forskjellige artikler, bøker).

Man kan også operere med bare ett stort bibliotek og merke de referansene som hører til en bestemt artikkel eller bok, med et spesielt nøkkelord. Da er det lett å finne fram til og få samlet disse referansene ved å søke på nøkkelordet.

2.2 Referanser

Referansene skal gi leseren mulighet til å finne de dokumentene det refereres til. Hvilke opplysninger som bør registreres for et dokument, varierer etter

EndNote	BiBTeX
journal article	article
book	book
book section	incollection
conference paper	misc
conference proceedings	inproceedings
report	techreport
thesis	phdthesis
web page	misc

Tabell 1: Sammenheng mellom dokumenttyper i EndNote og BibTeX, dvs hva en dokument i EndNote blir oversatt til ved eksport i BibTeX-format.

hva slags type dokument det gjelder.

EndNote har en meny for en rekke forskjellige dokumenttyper, men dessverre viser ikke EndNote hvilke opplysninger som er obligatoriske for hver enkelt dokumenttype.

BibTeX angir i sine dokumenttyper hvilke opplysninger som er obligatoriske. For dem som bruker Word kan det derfor være aktuelt å sjekke med tabellen på side 10 i [21].

I tabell 1 vises sammenhengen mellom dokumenttypenavn i EndNote og BibTeX, slik det følger normalinstallasjonen.

Legg merke til at *book section* i EndNote blir oversatt til *incollection* (del av bok der delen har egen tittel – antologier). BibTeX har også dokumenttypen *inBook* – en del av en bok, f.eks. noen sider eller et kapittel.

Videre kan en merke seg at *conference paper* blir oversatt til *misc*, mens *conference proceedings* blir oversatt til *inproceedings*. Dette kan man endre på i EndNote. I BibTeX-delen av kurset skal jeg vise hvor man kan endre på eksportfilteret.

2.3 De viktigste referansetypene i EndNote

Se også om BibTeX-typer i avsnitt 4.2.

Journal article – Artikkel i tidsskrift

I den “User interface”-bibliografien som ble brukt på bibliotekintroduksjonen i INF5550 forekom følgende tidsskriftartikler: [25, 10, 6, 7, 13, 22].

BibTeX krever følgende felt for typen *article* (oversatt til EndNote): *author*, *title*, *journal*, *year*, men det anbefales i tillegg: *volume*, *issue*, *pages* for å slippe å bla gjennom hele årgangen.

Book – bok

Det var fire bøker i bibliografien [5, 23, 26, 27].

BibTeX krever følgende felt for typen *book* (oversatt til EndNote): *author*, *title*, *publisher*, *year*. Skal du vise til sideintervall, så fyll også ut feltet *pages*.

Dette følger ikke med i eksporten til BibTeX. Utgave (edition) kan også registreres, men som regel er utgaven bestemt av året.

Book section – kapittel i bok

I ovennevnte bibliografi fantes det én referanse som viste til et kapittel i bok[9]. Denne referansetypen er beregnet for bidrag i en antologi og blir derfor oversatt til *incollection* i BibTeX.

BibTeX krever følgende felt for typen *incollection* (oversatt til EndNote): *author, title, book title*. Det anbefales i tillegg: *year, pages, publisher*.

Conference paper/proceedings – konferanseinnlegg

Denne typen var ikke med i user interface-bibliografien, men i dette dokumentet er det for eksemplets skyld lagt en referanse, først slik ACM selv presenterer BibTeX-data[14], dernest resultatet når den først er importert til EndNote og så eksportert til BibTeX[15]. Det er liten tvil om at noe gikk tapt på veien!

Eksemplet viser at dersom man skal bruke EndNote/BibTeX sammen, så er det en mulighet å registrere konferanseinnlegg som *conference proceedings* i EndNote. Da vil overføringen til BibTeX gi dokumenttypen *inproceedings* og bli seende ut som [16]. Se ovenfor om obligatoriske felt (som *inCollection*). Aller best er det å endre i eksportfiltrene, se avsnitt 4.4.

Thesis – avhandlinger (master-, doktor-)

Heller ikke masteroppgave var representert i user interface-bibliografien. Derfor tar vi med denne[24], som først er importert fra BIBSYS via RIS-format til EndNote og deretter eksportert til BibTeX.

BibTeX har følgende felt som obligatoriske: *author, title, university, year*.

Vær oppmerksom på at EndNote ikke skiller mellom master- og phd-avhandlinger, mens BibTeX gjør det.

Report – teknisk rapport

Denne tekniske rapporten[8] fant jeg i *The Collection of Computer Science Bibliographies*, via bibliotekets hjemmeside. Referanse i BibTeX-format ble gitt av databasen og er kopiert inn i referanselista her.

Anbefalte felt i EndNote: *author, title, institution, year, report number*.

Web page – web-dokument

Det som må være med her er *tittel* (hentet fra dokumentet eller <title>-tagen i filen), *url* og *dato* for når url-en sist ble brukt. Det siste er viktig av to grunner:

- web-sider har en tendens til å endre seg uten å si fra til dem som lenker seg til dem,
- url-er har en stygg tendens til å råtne og ikke virke.

URL-er bør sjekkes så tett opp til publiseringsdato som mulig (eller innlevering av masteroppgaven).

Ytterligere opplysninger: forfatter eller institusjonen som er ansvarlig for dokumentet. Her er en referanse til en nyttig web-side om EndNote[20] slik den ble registrert i EndNote og deretter eksportert til BibTeX, og her er en versjon registrert direkte i BibTeX[19] og hvor url-en til siden er håndtert ved bruk av feltet *note* (se også avsnitt 4.3).

2.4 Øvelse: bygge opp et EndNote-bibliotek

Målet med denne øvelsen er å lage et bibliotek med de 11 referansene som er gitt i [11] (inBook-stilen i BibTeX) eller [12] (inCollection-stilen i BibTeX, å foretrekke).

Lag et nytt bibliotek i EndNote. Velg **File** > **New ...** og gi biblioteket navnet *userinterface*. Sett forvalgt bibliotek til å være *userinterface* ved å velge **Edit** > **Preferences** og deretter klikke på *Libraries* og klikk på *Add open library*.

Legg merke til enkelte andre valgmuligheter:

- **Display fonts.** Still inn en font som er grei for deg å lese.
- **References types.** Her får du muligheten til å fjerne de referansetypene du aldri kommer til å bruke fra diverse menyer. Du kan også fjerne felt på referansetypene. Vent med å gjøre dette til du har fått EndNote i fingrene.

2.4.1 Skrive inn referanser

Har man ikke automatiske kilder, må man identifisere de bibliografiske elementene selv og føre dem inn i EndNote. De to referansene vi ikke finner i noen database er [23, 9]. Disse må registreres fra bunnen ut fra de opplysninger vi har.

Vi tar [23] først. Velg **References** > **New references** (eller Ctrl-N). Velg dokumenttype i nedtrekksmenyen (Book). Bruk TAB for å bevege deg fra et felt til neste og Shift-TAB til forrige. Opplysningene som skal fylles inn, er disse:

Feltnavn	Data
author	D.R. Olsen eller Olsen, D.R.
year	1992
title	User interface management systems: models and algorithms
city	San Francisco
publisher	Morgan Kaufmann

Klikk på teksten *Hide empty fields*. Avslutt registreringen med Ctrl-W.

Vi registrerer så [9]. Dette er et kapittel/bidrag i en bok. Start registreringen med Ctrl-N og velg dokumenttypen *Book section*.

Dersom forfatternavnet er kjent av EndNote fra tidligere referanser, vil programmet foreslå avslutninger. Er det nytt vil det bli stående som rød tekst.

Følgende felt kan registreres (RET betyr return) for denne referansen:

Feltnavn	Data
author	Hutchins, E.L. RET Hollan, J.D. RET Norman, D.A.
year	1986
title	Direct manipulation interfaces
editor	Norman, D.A. RET Draper, S.W.
book title	User centered system design: new perspectives on human-computer interaction
city	Hillsdale, NJ
publisher	Lawrence Erlbaum
pages	87-124

Avslutt registreringen med Ctrl-W.

Markér en av referansene som er registrert og velg visningsformat fra nedtrekksmenyen øverst til høyre. Prøv *harvard* og *numbered* og se på preview av referansene (klikk evt på Show preview). Velg også *Select another style* og se hvilke muligheter du har. Finn fram formatet *BibTeX Export*.

2.4.2 Eksportere fra databaser til EndNote

Mange av databasene det er aktuelt å søke i, kan vise bibliografisk informasjon som lar seg mer eller mindre fullstendig og mer eller mindre automatisk importere i EndNote. Ved import til EndNote brukes spesielle filtre som skal identifisere opplysningene og plassere dem i riktige felt. Dessverre er disse filtrene for noen av databasene nokså dårlige.

Brukerne kan editere filtrene selv eller lage egne, men det er ikke tema for denne forelesningen. Matnat-biblioteket vil sannsynligvis tilby bedre filtre seinere.

ACM digital library – ACM DL

Tre av referansene befinner seg i ACM DL[7, 10, 22].

Finn fram til ACM DL via bibliotekets hjemmeside.

For *Computing surveys*: klikk på *Journals*, klikk på tidsskriftet og derfra videre til riktig innholdsfortegnelse.

Når vi har funnet fram til riktig referanse i innholdsfortegnelsen, klikker vi på tittelen for å se full referanse. Det vil det være en lenke som heter EndNote der (og en som heter BibTeX). Et klikk på denne vil vise refereansen i et format som EndNote forstår i et eget vindu.

For å overføre referanser fra ACM DL må vi åpne et vindu til en tekstbehandler (emacs, notepad el.l) og samle dem opp der etter hvert som vi finner dem (kopiere fra web). Det må være en blank linje mellom hver referanse.

De to andre er *Transactions*. Følg samme prosedyre der.

Når alle de tre referansene er funnet fram og kopiert over i tekstbehandleren, lagres dataene i en tekstfil (f.eks acmdl.txt).

Aktivér EndNote og velg **File > Import ...** og velg filen du lagret fra tekstbehandleren. Finn fram importfilteret *ACM Digital Library* (evt ved å velge *Other filters*). Klikk så på Import-knappen.

Du får nå de tre referansene i et eget vindu. Markér hver enkelt og sjekk at de har kommet riktig fram. Dette kan gjøres på to måter: enten ved å klikke på preview eller ved å åpne referansen og se hva som er registrert i de enkelte feltene.

Når de importerte referansene er kontrollert, kan du velge å inkludere dem med dem som ligger i biblioteket fra før, velg **References > Show all references**.

Fem referanser ferdig, seks igjen.

IEEE Xplore

Vi forsøker [25] i denne basen. Gå inn i IEEE Xplore fra bibliotekets hjemmeside. Klikk på *Journals and magazines* og søk på *computer*. Velg tidsskriftet og deretter riktig år og nummer (1983,8). Finn riktig referanse i innholdsfortegnelsen. Klikk på *Abstractplus*.

I venstremarg sees valget *Download this citation*. Velg henholdsvis *Citation* og *Endnote ...* fra de to nedtrekksmenyene. Klikk på *Download*.

I min versjon av Firefox får jeg valget mellom å åpne filen eller å lagre den. Velger jeg å åpne, for jeg spørsmål om hvilket EndNote-bibliotek jeg vil legge referansen i. Denne sammenhengen er definert i Preferences i Firefox, i det filer med RIS-extension skal åpnes med EndNote.

Hadde jeg lagret den, måtte jeg importere den til EndNote. Se ovenfor.

Legg merke til at tidsskriftnummeret (ISSN) er lagt i notes-feltet. Der har det ingenting å gjøre. Stryk det.

Det vil sannsynligvis ikke være normal prosedyre å gå fram slik som over. Det er lettere å registrere direkte. Men er du inne i IEEE Xplore for å hente en artikkel, er det like greitt å ta med seg referansen til EndNote samtidig.

Inspec

Så var det [13]. Denne kunnet vært funnet i IEEE Xplore, men for eksemplets skyld skal vi hente referansen fra Inspec. Gå inn i Inspec fra bibliotekets hjemmeside. Søk på frasen *xerox star* og bla deg fram til riktig referanse. Markér referansen. Klikk på diskett-ikonet øverst til høyre. Velg å eksportere til EndNote.

Som du ser ville det vært mulig å eksportere mange referanser (en hel treffliste, eller et utvalg), men vi velger bare den vi har markert.

Fullfør ved å klikke på *OK* (oppe til høyre). Avhengig av oppsettet i nettleseren vil referansen komme rett inn EndNote.

Kikker vi nærmere på opplysningene slik de er fordelt i EndNote, ser vi

at filteret ikke har greidd å plukke ut sidetallene riktig.

Slik skulle det ha sett ut:

Feltnavn	Data
author	Johnson, J. Roberts, T. L. Verplank, W. Smith, D. C. Irby, C. H. Beard, M. Mackey, K.
year	1989
title	The Xerox star: a retrospective
journal	Computer
volume	22
issue	9
pages	11-26, 28-29 evt 11-29

ISI Web of knowledge

Referansen[6] fins ikke i Inspec, men den kan finnes i ISI Web of knowledge. Velg denne databasen fra bibliotekets hjemmeside, klikk på *Go* under Searchable database products. Klikk på *General search* og fyll inn “foley j*” i author-feltet og “1987” i Publication year” før du klikker på *Search*.

Referanse nummer 14 på side 2 i trefflista er den vi skal ha tak i. Kryss av denne referansen og klikk på *Export to reference software* i høyre marg. Referansen kommer nokså direkte inn i EndNote.

BIBSYS

De siste tre referansene er bøker som vi kan finne i BIBSYS[5, 26, 27].

Klikk på *BIBSYS Ask – avansert* på bibliotekets hjemmeside. Velg “forfatter” og skriv inn “foley” i det første feltet. Velg “tittelord” og skriv “computer graphics” i det andre feltet. Klikk på søk.

Kryss av riktig utgave (1990), klikk på *Legg i samlekurv* og klikk på “Søk” i horisontal-menyen.

Velg “forfatter” og skriv inn “Shneiderman” i det første feltet. Velg “tittelord” og skriv “designing the user interface” i det andre feltet. Klikk på søk.

Kryss av riktig utgave (1992), klikk på *Legg i samlekurv* og klikk på “Søk” i horisontal-menyen.

Velg “forfatter” og skriv inn “stephenson” i det første feltet. Velg “tittelord” og skriv “in the beginning” i det andre feltet. Klikk på søk.

Kryss av, klikk på *Legg i samlekurv* og klikk på “Samlekurv: 3” i horisontal-menyen, eller *Gå til samlekurv*.

Kryss av alle referansene i samlekurven og klikk på *Eksporter*.

Velg *RIS-format* og *Vis på skjerm* i de to nedtrekksmenyene. Klikk på *Utfør*.

Velg bibliotek i EndNote og kontrollér referansene som er kommet inn (fjern f.eks alle keywords).

Så var alle 11 referansene på plass.

2.4.3 Søke i databaser fra EndNote og hente referanser

Velg **Tools > Connect > Connect**. Du får opp en liste over alle databaser det går an å søke i fra EndNote. De fleste er uaktuelle.

Legg merke til at ACM Digital library, IEEE Xplore og ISI Web of knowledge *ikke* kan søkes i fra EndNote.

Inspec som dekker det meste vi trenger (både IEEE og ACM) og BIBSYS er søkbare.

Slik søking er ofte sesjonsbasert (Z39.50-protokollen) og det kan være nødvendig å avslutte kommunikasjonen eksplisitt.

Inspec

Velg her INSPEC(SP). Søk på *e-learning* som keyword. Det ga 1293 treff (8.februar).

Velg å overføre de 10 første referansene (1 til 10). Dette er også de nyeste.

Markér én eller flere referanser og kopiér dem over til biblioteket ditt i EndNote (knappen oppe til høyre). Du må velge hvilket av dine biblioteker referansen(e) skal inn i.

Steng kommunikasjon med INSPEC: **Window > Remote search Inspec** at **Silverplatter** og klikk *Close* nede til høyre.

BIBSYS

I referanselista til disse notatene er det tre bøker og en hovedoppgave som vi skal ha inn i biblioteket vårt[17, 18, 24, 28].

Kople deg opp mot BIBSYS (i EndNote), finn disse referansene og sørg for at de blir inkludert i biblioteket ditt.

2.5 Redigere, sortere og samle referanser

Når du er inne i EndNote, kan du herje med referansene på ulikt vis:

Navigere

Velg **References > Show all references**. Markér en linje i lista (klikk på den). Pil opp/ned skifter referanse, RETURN åpner referansen for redigering.

Sortere

Den enkleste sorteringsmåten er å klikke på kolonneoverskriftene i referanselista. Ekstra klikk på en kolonne snur sorteringsretningen.

Den andre måten er å velge ett eller flere bibliografiske felt og sortere med disse som kriteria. Velg **References > Sort references** Velg så hvilke felt det skal sorteres på og sorteringsretning for hvert enkelt felt.

Spesielt nyttig er det om du legger inn egne data i nøkkelordsfeltet (keywords) eller andre felt som ikke berører de rene bibliografiske opplysningene som inngår i referansene. Da kan du sortere på dine egne kriterier.

Søke

Velg **References > Search references** (eller Ctrl-F). Skriv inn *user* og klikk på *Search*. Du får en treffliste med referanser som alle har ordet *user* i et eller annet felt.

Gjenta søket, men denne gangen velger du tittelfeltet i stedet for alle felt.

Om du legger inn dine egne nøkkelord i f.eks keyword-feltet, kan du siden bruke disse for å hente fram referanser knyttet til et bestemt emne, et bestemt kapittel i oppgaven, eller en bestemt artikkel du holder på å skrive.

Samle

Ved å søke er det mulig å samle grupper av referanser for videre behandling: sletting, utskrift, eksport til BibTeX osv.

Skrive ut

Ønsker du å skrive ut alle referansene eller et utvalg av dem, må du først velge referansestil i hovedmenyen og deretter velge **File > print**.

Dubletter

Når du importerer data fra forskjellige kilder, kan det godt hende du kommer i skade for å få registrert samme referanse to eller flere ganger.

EndNote har et verktøy for å fjerne dubletter. Lag først en ny referanse med utgangspunkt i en gammel (markér [25], kopier den (Ctrl-c) og lim inn igjen (Ctrl-v). Åpne den nye referansen og gjør noen mindre endringer. ("B." > "Ben", "Computer" > "IEEE Computer").

Velg **References > Find duplicates**. Sammenlikningen foregår etter forhåndsstilte kriterier, men du kan selv justere dette ved å velge **Edit > Preferences** og klikke på Duplicates.

Du får opp dublettkandidater i en egen treffliste og kan innsisere dem for å se om det virkelig er dubletter og eventuelt fjerne dem. *OBS: EndNote-manualen fraråder å fjerne referanser som allerede er sitert i et dokument!*

Normalisering av forfatternavn

Kikk gjennom navnene på forfatterne og se etter at samme person har fått samme navneform. Én ting er at det ser slurvete ut om de er forskjellige, men viktigere er det at det berører sorteringen på forfatter/år, evt forfatter/tittel (Shneiderman, Foley, flere?).

3 Øvelse: EndNote og Word

3.1 Hovedoppgavemal

For dem som skal bruke Word fins det en egen omfattende hovedoppgavemal[4] som kan brukes. Dette kurset går ikke gjennom den.

3.2 Finne fram og sette inn siteringer i teksten

I denne øvelsen skal du kopiere teksten fra

<http://www.ub.uio.no/umn/inf/endnote/tekst.html>

inn i et Word-dokument og arbeide med å sette inn korrekte siteringer der det er markert med forfatter og årstall i parenteser.

Sørg for at EndNote er åpen og velg siteringstype *Numbered* i nedtrekksmenyen oppe til høyre.

EndNote-meny i Word

Dersom EndNote er korrekt installert, skal du ha en EndNote-meny i Word under **Tools**. Denne menyen kan også fås fram som en flytende meny om du i Word først velger **View > Toolbars > EndNote X**. Da dukker menyen fram i høyre marg og denne menyen kan du dra ut på skjermen.

Innstillinger

Legg først merke til at EndNote-menyen inneholder et valg for *Cite while you write preferences* (EndNote-symbol med pekefinger). Her kan du stille inn diverse egenskaper i kommunikasjonen mellom Word og EndNote.

Du kan stille inn at EndNote skal åpnes og lukkes synkront med Word, du kan definere tastaturnarveier for å finne referanser, editere dem, sette dem inn, mm.

Finne referanser

Still markøren foran parentesen til den første siteringen (Shneiderman,1992). Velg **Tools > EndNote X > Find Citations** eller klikk på forstørrelsesglasset i den flytende menyen.

Skriv inn *shneiderman* i søkefeltet og klikk *Search*. Om du har fjernet dubletten vi lagde tidligere, får du to treff. Markér boka fra 1992.

Sette inn

Klikk på *Insert-knappen*. Resultatet er forskjellig alt etter siteringstype, men med *Numbered* vil du se [1] der markøren sto og den første referansen på plass i referanselista.

Fjern parentesen med Shneiderman,1992.

Fortsett å finne fram og sette inn de andre siteringene og referansene på samme vis til du kommer til en sitering som inneholder mer enn én referanse (under overskriften MENU).

Her finner du først fram og setter inn den første. Markøren blir stående rett etter siteringen. Finn fram og sett inn den andre siteringen uten å flytte markøren. Resultatet er at de to siteringene blir smeltet sammen innfor samme hakeparentes. For at dette skulle skje, måtte den siste referansen stå tett inntil den første (ingen blank i mellom).

Fortsett å sette inn resten av siteringene.

Endre siterings- og bibliografistil

Legg merke til at referanselista bakerst i dokument får blå bakgrunnsraster dersom du forsøker å sette markøren i den. Dette er et signal om at du ikke skal editere her. Lista er automatisk generert.

Legg også merke til at siteringene er nummerert i stigende rekkefølge og at referansene er sortert etter nummeret og ikke alfabetisk på forfatter. Dette er et resultat av valget av *Numbered* som bibliografistil.

Du kan forandre bibliografistil ved å velge **Tools > EndNote X > Format bibliography...** Du får da opp et lite skjermbilde der stil kan velges i en nedtrekksmeny. Velg stilen *harvard*, klikk OK og studér resultatet, både siteringene og referanselista. Det fins over 2000 forskjellige bibliografistiler innebygget i EndNote, mange av dem tilpasset de kravene til referanseliste som de ulike tidsskriftene stiller til sine forfattere.

Velg **Format bibliography** på ny og studér valgene under de andre fanekortene. Her kan du endre skriftstørrelser og -typer på referansene.

Du kan gjøre visse endringer i utseende på enkelsiteringer. Dette kan f.eks. være nødvendig når forfatternavnet allerede er nevnt i teksten. Sett markøren i en sitering (f.eks. Olsen,1992) og velg **Tools > EndNote X > Edit Citation**. Du får da opp et skjermbilde der det går an å krysse av for *Exclude author*. Legg forøvrig merke til at siteringer her er nummerert med et entydig recordnummer fra EndNote-databasen.

Bilder, tabeller, diagrammer

Du kan også holde styr på bilder, bildetekster, tabeller mm i EndNote.

Aktiviser EndNote og ta snap-shot av hele skjermen (Ctrl-Prnt Scrn). Start et tegneprogram, f.eks. Paint, og klistre bildet inn i det. Lagre bildet i et passende bildeformat (bmp, gif, jpeg, png, tiff).

Gå tilbake til EndNote og lag en ny referanse (Ctrl-N). Skriv inn deg selv som forfatter, "Skjermbilde fra EndNote" som tittel og 2007 som år. TAB deg ned til Image-feltet. Velg **References > Insert picture** som åpner en fildialog. Finn fram den filen du nettopp lagret. Du får et miniatyrbilde i Image-feltet. Tab til Caption-feltet og skriv inn en bildetekst, feks. "Et skjermbilde fra EndNote versjon X".

Gå nå tilbake til Word-dokumentet og sett inn illustrasjonen i dokumentet slik:

Sett først markøren etter "see" til slutt i MENU-avsnittet.

Velg **Tools > Endnote > Find figure(s)**. Du finner sannsynligvis ba-

re ett bilde.

Markér dette bildet og klikk *Insert*. Du får bildet med bildetekst inkludert i dokumentet og en henvisning til figurnummer der du hadde markøren.

På liknende vis kan du holde styr på tabeller og diagrammer og liknende fra andre programmer (f.eks. Excel).

Se mer om dette i “Getting started Guide” for EndNote.

4 EndNote og BibTeX

Det anbefales å lese den lokale BibTeX-guiden[21]. Den inneholder det meste av det du trenger å vite for praktisk bruk (den er litt foreldet på enkelte punkter). Ønsker du å dykke ned i materien, fins det kapitler om BibTeX i [17, 18, 28] som alle kan lånes i biblioteket.

Bruk EndNote som kilde

Skal man bruke kombinasjonen EndNote/BibTeX, må man være påpasselig med å holde EndNote som stedet man registrerer og vedlikeholder referansene. Rettelser gjort på BibTeX-sida vil være tapt neste gang man henter data fra EndNote.

4.1 EndNote/BibTeX eller bare BibTeX?

Slik de forvalgte innstillingene for import- og eksportfiltre er i EndNote, skaper det en del problemer å bruke kombinasjonen EndNote/BibTeX. Man kan i EndNote lage egne filtre for å overkomme dette, men det kan lett bli en masteroppgave i seg selv. Fakultetsbiblioteket vil muligens seinere tilby pakker av filtre som kan lette bruken.

Dersom du bare trenger referansehåndtering i forbindelse med masteroppgaven og antallet referanser ikke overstiger et håndterlig antall, så er det kanskje unødvendig å bruke EndNote. Man greier å holde oversikten og BibTeX gir grei informasjon om hvilke opplysninger man *må* ha med i hver enkelt referanse. En del av de aktuelle databasene kan presentere bibliografiske data i BibTeX-format (f.eks ACM Digital Library og [1]), men ikke alle og da må du skrive inn selv.

Skal du fortsette forskningsarbeid hvor du stadig samler opp referanser, kan det være en fordel å bruke et verktøy som EndNote. Dette er nyttig dels pga kommunikasjonen med databaser og mulighetene i verktøyet selv (sortering, redigering, fjerning av dubletter osv). Da vil det også være lurt å tilpasse eksport-filtrene for BibTeX (se nedenfor).

4.2 De viktigste referansetypene i BibTeX

Her omtales bare de viktigste, tilsvarende EndNote-typene omtalt i de øvrige notatene til EndNote-kurset.

Vær oppmerksom på at typene i EndNote ikke mappes en-til-en over i nedenstående BibTeX-typer.

Article – artikkel i tidsskrift

Obligatoriske felt for typen *article*: *author*, *title*, *journal*, *year*, men det anbefales i tillegg: *volume*, *issue*, *pages*.

Book – bok

Obligatoriske felt: *title*, *publisher*, *year* og én av *author* eller *editor* (redaktør).

InBook/InCollection – kapittel i bok

Typen *inBook* er beregnet på avsnitt, kapittel, eller sideintervall i en bok. Typen *inCollection* er beregnet på selvstendige bidrag i en samling, f.eks en antologi.

Obligatoriske felt (InBook): *author/editor*, *title*, *chapter*, *publisher*, *year*.

Obligatoriske felt (InCollection): *author*, *title*, *booktitle*. I tillegg anbefales *publisher*, *year*.

InProceedings – konferanseinnlegg

Obligatoriske felt: *author*, *title*, *booktitle*. I tillegg anbefales *year*, *publisher*, *pages*.

Mastersthesis/PhdThesis – avhandlinger (master, doktor)

Obligatoriske felt (mastersthesis): *author*, *title*, *school*, *year*.

Obligatoriske felt (phdthesis): *author*, *title*, *school*, *year*.

TechReport – teknisk rapport

Obligatoriske felt: *author*, *title*, *institution*, *year*

4.3 Før du eksporterer

Det er et par ting som alltid bør gjøres med referansene i EndNote før du eksporterer til BibTeX.

Identifikatorer

Referanser i BibTeX må ha en identifikator som er entydig. I EndNote legges identifikatoren i *Label*-feltet. En slik identifikator bør være enkel å huske fordi du skal bruke den i L^AT_EX når du siterer. Eksempler på identifikatorer: shneiderman1983, olsen1992. Gå inn på hver enkelt referanse i EndNote og registrer en identifikator i label-feltet.

Bindestrek i sidetallspenn

En liten detalj: L^AT_EX har tre forskjellige bindestreker, som markeres med én til tre bindestreker: orddelingsstrek (–, skrives med én bindestrek), side-tallspenn (–, skrives med to bindestreker) og tankestrek (—, skrives med

tre). Gå inn på alle referanser i EndNote og rett alle sidetallspenn til to bindestreker.

URL-er

Alle referansetyper i BibTeX kan ha feltet *url*, men bare harvard-stilene vil vise denne opplysningen.

For å omgå dette, kan url-en legges inn som note sammen med datoen url-en sist er aksessert. Om man i tillegg tar med følgende i L^AT_EX-headeren:

```
\usepackage[T1]{url}
\urlstyle{sf}
```

Så kan man angi noten slik:

```
note = {\newline
\url{http://www.ifi.uio.no/latex-links/BibTeX-lokal-guide.pdf}
(2007-02-06)}
```

og resultatet blir som i [21, 19].

4.4 Endre eksportfilter for BibTeX

Før vi eksporterer, skal vi endre eksportfilteret slik at det passer bedre med BibTeX-typer og også løse URL-problemet i tråd med det som er sagt ovenfor. Når dette er gjort, er vesentlige svakheter i overføringen fjernet.

Conference paper skal oversettes til inProceedings

Velg Edit > Output styles > Edit ‘BibTeX Export’. I venstre marg markeres Bibliography > Templates. Da får du opp skjemaer som viser hvordan hver enkelt referansetype og -felter blir mappet over BibTeX-typer og -felter. TAB deg ned til feltet *conference proceedings*. Markér alle opplysningene og kopiér dem (Ctrl-c).

Klikk så på knappen *Reference types*. Du får opp en liste der du velger *Conference paper*. TAB deg ned til dette feltet og klistre inn opplysningene du kopierte (Ctrl-v).

Gå opp til *Conference proceedings* og endre BibTeX-typen til *proceedings*.

URL-ene

Dersom vi har valgt å bruke ovennevnte framgangsmåte for å registrere URL-er i BibTeX, kan vi sørge for at URL-opplysninger i EndNote blir mappet akkurat slik vi ønsker.

Da erstatter vi linjen:

```
‘Note = {‘Notes’},‘
```

med

```
‘Note = {\newline\url{‘URL’} (‘Access Date’)},‘
```

Vær nøyaktig her. Et problem med denne logikken er at man ikke kan ha flere note-felt i BibTeX og derfor ikke får med andre opplysninger som kan være registrert i Notes-feltet i EndNote.

4.5 Eksport fra EndNote i BibTeX-format

Velg først *BibTex Export* som referansestil oppe til høyre i skjermbildet.

Markér alle referansene du ønsker å eksportere (**References** > **Show all references** og Ctrl-A. Velg **Export ...** fra File-menyen. Oppgi filtypen til *txt* og gi filen et navn (f.eks userinterface).

Etter at eksporten er utført, forandrer du filtypen til *bib*.

Konvertering fra UTF-8

EndNote eksporterer data i UTF-8 tegnsett. Jeg har ikke funnet noen måte å stille om dette i EndNote. Altså må dataene etter eksport konverteres til ISO-8859-1 (Latin1) som er standard på IFI. Om dataene ikke inneholder spesialtegn av noe slag, er konvertering unødvendig.

Under Linux kan konvertering gjøres slik:

```
> utf8tolatin1 < endnote-fil > bib-fil
```

Det skal visstnok være en måte å gjøre dette på i Emacs også, men foreløpig har ingen kunnet fortelle meg hvordan.

Det fins på nettet pakker som kan få L^AT_EX til å støtte UTF-8.

bib-filen

BibTeX-filen kan ligge i samme filkatalog som L^AT_EX-filen, men om du legger den i /texmf/bibtex/bib-katalogen, så vil BibTeX uansett finne den.

Emacs og bib-filen

I [21] omtales to skjermorienterte programmer (bibcard og tkbibtex) som tidligere kunne brukes til å håndtere BibTeX-referanser. Disse programmene er ikke tilgjengelige på IFI i øyeblikket. Derfor omtales her bare mulighetene i *Emacs*.

Emacs tar i bruk en egen BibTeX-modus når du åpner en fil med filtype *.bib*.

Du får en egen toppmeny som heter *Entry-Types*. Når du skal legge inn en ny referanse, velger du referansetype fra denne menyen (som også viser tastekombinasjoner for å velge referansetype).

Når du har valgt referansetype, får du opp en referansepost med bare tomme felter, f.eks. slik (article journal eller Ctrl-c Ctrl-e Ctrl-a):

```
@Article{,
  author =      {},
  title =       {},
  journal =     {},
  year =        {},
  OPTkey =      {},
  OPTvolume =   {},
  OPTnumber =   {},
  OPTpages =    {},
```

```

    OPTmonth =    {},
    OPTnote =     {},
    OPTannote =   {}
}

```

Identifikatoren skal stå foran det første kommaet. De feltene som innledes med *OPT* er valgfrie, resten er obligatoriske. Av og til kan to eller flere felt innledes med *ALT*. Da må man fylle ut ett av dem.

Noen nyttige kommandoer:

- TAB bringer deg til slutten av et felt
- Ctrl-j bringer deg til neste felt
- Utfør meny-valget **BibTeX-Edit > Operating on Buffer or Region > Validate Entries** for sjekke syntaksfeil i bib-filen.
- Ctrl-c Ctrl-c avslutter registreringen. Du blir da eventuelt varslet om tomme obligatoriske felt og dersom du ikke har fylt inn identifikator, vil Emacs foreslå en på grunnlag av dataene som er fylt inn. Tomme valgfrie felt blir fjernet.
- du kan skrive ut hele bib-filen med kommandoen **printbib minfil.bib**. Kommandoen genererer en dvi-fil som kan skrives ut. Du får da referansene sortert etter identifikator. Du kan også angi en spesiell stil: **printbib -s stil minfil.bib**.

Du finner flere nyttige kommandoer i [21].

crossref-muligheten

Dersom man skal registrere flere bidrag fra samme bok eller konferanse, er det tungvint å registrere boktittel/konferansenavn og annet flere ganger.

Man kan f.eks i *inBook*-posten angi et crossref-felt som inneholder identifikatoren til *Book*-posten. Likeens kan man i en *inProceedings* vise til *proceedings*.

En ting må man passe på:

Når man bruker kryssreferanser i BibTeX-filer, må de dokumentene det referes til, komme *etter* de dokumentene som refererer til dem.[21]

Ved BibTeX-prosesseringen blir nødvendige data hentet fra den posten man kryssrefererer til.

4.6 Øvelse: bygge opp en referanseliste med L^AT_EX/BibTeX

I denne øvelsen skal du kopiere teksten fra

http://www.ub.uio.no/umn/inf/endnote/tex_tekst.html

inn i f.eks Emacs og arbeide med å sette inn korrekte siteringer der det er markert med forfatter og årstall i parenteser.

Sitering

Å sitere er enkelt i $\LaTeX$, du gir kommandoen

```
\cite{identifikator}
```

der man ønsker å sitere. Identifikatoren må være skrevet nøyaktig slik den er skrevet i bib-filen.

Ønsker du å sitere flere samtidig, skilles de av komma innenfor krøllparentesene:

```
\cite{identifikator1, identifikator2}.
```

Om man ønsker å vise til en bestemt side i det dokumentet man siterer, så kan det ordnes med en klamme-parameter til cite-kommandoen:

```
\cite[side 47]{identifikator}.
```

Om du ikke direkte siterer en referanse du har i bib-filen, men ønsker å ha den med i referanselista, kan du skrive:

```
\nocite{identifikator}
```

Du kan her bytte ut *identifikator* med *. Da kommer alle referansene i bib-filen med i referanselista.

Sett nå inn \cite-kommandoer for alle referansene i den oppgitte teksten.

Finne fram og velge referanse

Det fins et tillegg til Emacs – RefTeX – som gjør det enklere å håndtere siteringer[3]. Pakken kan anbefales også av andre grunner, den kan hjelpe deg å holde orden på interne kryssreferanser i dokumentet også.

Du kan sette Emacs i reftex-modus (gi kommandoen `M-x reftex-mode`). Dette gir deg muligheten til å finne referanser i bib-filen ved å søke ved hjelp av regulære uttrykk. Du kan sette emacs i reftex-modus ved oppstart ved å legge følgende linjer inn i .emacs-filen:

```
(autoload 'reftex-mode "reftex" "RefTeX Minor Mode" t)
(autoload 'turn-on-reftex "reftex" "RefTeX Minor Mode" nil)
(add-hook 'LaTeX-mode-hook 'turn-on-reftex)
```

Plassér markøren der du vil ha siteringen. Gi kommandoen `C-c [`, skriv inn det regulære uttrykket og tast return. Du får da (kanskje) en treffliste. Du kan navigere opp og ned i trefflista med piltastene og velge referanse ved å taste return. Da kommer cite-kommando med riktig identifikator inn der markøren sto. Dette gjør det også enklere å operere med identifikatorer som ikke nødvendigvis er så lette å huske.

BibTeX-stiler

Som i EndNote fins det i BibTeX definert en rekke stiler for bibliografien og du kan også lage dine egne. Her er noen vanlige stiler:

- *plain* – lista blir sortert alfabetisk på førsteforfatter og nummerert fortløpende. På siteringsplassen kommer numrene.
- *unsrt* – som plain i utseende, men referansene kommer i den rekkefølgen de har i dokumentet og den første siteringen får nummer 1, den neste nummer 2 osv.
- *abbrv* – som plain, men med mer kompakte referanser.

Dag Langmyhr (IFI) har oversatt disse tre stilene til norske varianter (norplain, norunsrt og norabbrv) der diverse småord er oversatt til norsk.

Det fins en rekke andre stiler og mange tidsskrifter har publisert sine BibTeX-stiler for dem som skal skrive artikler. Pakkene *Chicago* og *harvard* inneholder hyppig brukte stiler, se mer om dette i Langmyhrs guide[21].

Generere referanselista

Der du skal ha inn referanselista i dokumentet, gir du følgende kommandoer:

```
\bibliography{bib-filen}
\bibliographystyle{stilen}
```

Så kjører du L^AT_EX på filen. Dette fører til at alle kall på `\cite`, `\bibliography` og `\bibliographystyle` blir overført til aux-filen som L^AT_EX alltid lager.

Så kjører du kommandoen `> bibtex tex-filnavn` (uten type). Tilslutt kjører man latex-kommandoen to ganger for å få alle henvisninger og referanser på plass (hva som skjer i de diverse kjøringene har Langmyhr beskrevet[21]).

DVI-filen kan så beskues i et passende program (f.eks MikTeX DVI Viewer).

Referanser

- [1] Alf-Christian Achilles og Paul Ortyl. The Collection of Computer Science Bibliographies.
<http://liinwww.ira.uka.de/bibliography/index.html> (2007-02-09).
- [2] Nicolaus Copernicus. *De Revolutionibus Orbium Coelestium*. apud. Ioh. Petreium, 1543. Se også:
<http://ads.harvard.edu/books/1543ddroc.book> (2007-02-09).
- [3] Carsten Dominik. *RefTeX user manual*, 4.28 utgave, May 2005.
<http://staff.science.uva.nl/~dominik/reftex/reftex.pdf> (2007-03-02).
- [4] DUO. *Veiledning i bruk av DUO-malen og stiler*. Universitetet i Oslo, 2003.
http://www.duo.uio.no/dokumentasjon_ny/student/skrive/skrive_word.html (2007-02-09).
- [5] James D. Foley. *Computer graphics: principles and practice*. Addison-Wesley, Reading, Mass., 1990.

- [6] J.D. Foley. Interfaces for advanced computing. *Scientific American*, 257(4):127–135, 1987.
- [7] H. Rex Hartson og Deborah Hix. Human-computer interface development: concepts and systems for its management. *ACM Comput. Surv.*, 21(1):5–92, 1989.
- [8] H. Rex Hartson og Kevin A. Mayo. Synthesis-oriented situational analysis as an alternative to analytic evaluation for iterative user interface design. Technical Report TR-93-09, Virginia Polytechnic Inst. and State University, 1993.
- [9] E.L. Hutchins, J.D. Hollan og Donald A. Norman. Direct manipulation interfaces. I Donald A. Norman og Stephen W. Draper, redaktører, *User centered system design: new perspectives on human-computer interaction*, side 87–124. Lawrence Erlbaum, Hillsdale, 1986.
- [10] Robert J. K. Jacob. A specification language for direct-manipulation user interfaces. *ACM Trans. Graph.*, 5(4):283–317, 1986.
- [11] Robert J. K. Jacob. *Encyclopedia of computer science*, kapittel User interface, side 1821 – 1826. Nature publishing Group, 4 utgave, 2000.
- [12] Robert J. K. Jacob. User interface. I Anthony Ralston, Edwin D. Reilly og David Hemmendinger, redaktører, *Encyclopedia of computer science*, side 1821 – 1826. Nature publishing Group, 4 utgave, 2000.
- [13] J. Johnson, T. L. Roberts, W. Verplank, D. C. Smith, C. H. Irby, M. Beard og K. Mackey. The Xerox Star: a retrospective. *Computer*, 22(9):28–29, 1989.
- [14] Andrew J. Ko og Brad A. Myers. Barista: An implementation framework for enabling new tools, interaction techniques and views in code editors. I *CHI '06: Proceedings of the SIGCHI conference on Human Factors in computing systems*, side 387–396, New York, NY, USA, 2006. ACM Press. ISBN 1-59593-372-7.
- [15] Andrew J. Ko og Brad A. Myers. Barista: An implementation framework for enabling new tools, interaction techniques and views in code editors, 2006. 1124831 387-396.
- [16] Andrew J. Ko og Brad A. Myers. Barista: An implementation framework for enabling new tools, interaction techniques and views in code editors. I *Proceedings of the SIGCHI conference on Human Factors in computing systems*, Montreal, Quebec, Canada, 2006. ACM Press. 1124831, 387–396.

- [17] Helmut Kopka og Patrick W. Daly. *A guide to L^AT_EX 2_ε : document preparation for beginners and advanced users*. Addison-Wesley, 2 utgave, 1995.
- [18] Helmut Kopka og Patrick W. Daly. *Guide to L^AT_EX: tools and techniques for computer typesetting*. Addison-Wesley, 4 utgave, 2004.
- [19] Kirsten Borse Haraldsen og Kristin Rangnes. Endnote X og 9.0 : en veiledning for realister, 2000.
<http://www.ub.uio.no/umn/biol/endnote.html> (2007-02-05).
- [20] Kirsten Borse Haraldsen og Kristin Rangnes. Endnote X og 9.0 : en veiledning for realister, 2007-01-10 2000.
- [21] Dag Langmyhr. *Lokal guide til BibTeX*, November 1998.
<http://www.ifi.uio.no/latex-links/BibTeX-lokal-guide.pdf> (2007-02-06).
- [22] Brad A. Myers. User interface software tools. *ACM Trans. Comput.-Hum. Interact.*, 2(1):64–103, 1995. 200971.
- [23] D.R. Olsen. *User interface management systems: models and algorithms*. Morgan Kaufmann, San Francisco, 1992.
- [24] Tor Eric Sandvik. Menneske-datamaskin interaksjon (HCI) sett i perspektiv av poker på internett : artefaktens evolusjon i pokerspillet ved overgangen fra poker som kortspill til nettspill, 2006. Masteroppgave i informatikk - Universitetet i Oslo, 2006.
- [25] B. Shneiderman. Direct manipulation: A step beyond programming languages. *Computer*, 16(8):57–69, 1983. 0018-9162.
- [26] Ben Shneiderman. *Designing the user interface: strategies for effective human-computer interaction*. Addison-Wesley, Reading, Mass., 1992.
- [27] Neal Stephenson. *In the beginning ...was the command line*. Avon Books, New York, 1999.
- [28] Apostolos Syropoulos, Antonis Tsolomitis og Nick Sofroniou. *Digital typography using L^AT_EX*. Springer, 2002.